

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ

Димитър Попов. Лингвистична персонология по говора. Превъплъщенията на гласа. Шумен, УИ „Епископ Константин Преславски“, 2016. 300 с.

Излязлата преди малко повече от година монография на проф. д-р Димитър Попов *Лингвистична персонология по говора. Превъплъщенията на гласа* представлява новаторски за България научен труд в една модерна област на научното търсене. Книгата привлича вниманието още със заглавието си. Термина *лингвистична персонология* авторът заимства от руския лингвист Владимир Нерознак (Нерознак/Neroznak 1996), като с него назовава една съвременна научноприложна сфера на изследване, чийто обект е езиковата личност – говорещият и пишещият човек, и чийто предмет обхваща речевото поведение на индивида. В българската лингвистика съществуват няколко пионерски изследвания от 70-те години, които разглеждат речевото поведение на отделния индивид (вж. Виденов/Videnov 1972), както и някои по-нови индивидуални и колективни приноси (Виденов/Videnov 2007; Миланов, Михайлова-Сталянова/Milanov, Mihaylova-Stalyanova 2012). Но проблематиката, свързана с разпознаването на личността по гласа, остава предимно в периферията на изброените по-горе трудове. Изключителната важност на персоналната легитимност в условията на обмен на информация на всички равнища на комуникация е един от основните мотиви, подтикнали проф. Д. Попов към написването на книгата. Като учен, който се занимава с проучване на речевото общуване в продължение на близо 30 години, авторът си поставя нелеката задача със своята монография да положи основите на една по-стройна теория и методология на изследване на индивидуалния гласов отпечатък и на създаване на речеви портрет на говорещото лице.

Проф. Д. Попов възприема за своя отправна точка антропоцентричната научна парадигма, характерна за много от новите приложнолингвистични изследвания от края на 20. и началото на 21. век. Към изучаването на комплексното речево поведение на индивида проф. Попов подхожда с помощта на лингвистичната синергетика, като се възползва в максимална степен от мултимодалния подход. Чрез него става възможно паралелното изследване на визуалния и слуховия информационен канал, което на свой ред спомага за изграждането на комплексни речеви портрети в реално време.

Като се има предвид двояката цел на монографията на проф. Попов, а именно, от една страна, да въвежда читателя в теорията и методиката на лингвоперсонологията, а от друга страна, да бъде своеобразно практическо ръководство

по речево профилиране и портретиране, авторът се стреми непрекъснато да поддържа баланса между теоретичния и приложния елемент в изложението си. Логично най-напред Д. Попов дефинира обекта и предмета на лингвоперсонологията, а именно – езиковата (говореща или пишеща) личност и различните аспекти на нейното описание и идентификация; проследява накратко развитието през вековете на самата идея за описание на личността въз основа на нейната реч и коментира огромното значение на *речевата индивидуалност* – онази „съвкупност от езикови и речеви признаци, по които една езикова личност се различава от друга“ (с. 35). Специално внимание е отделено и на речевата вариативност и нейните многообразни прояви, а оттам – и на лингвистиката на вариативността. Проф. Попов предлага и многостепенен модел на българската реч (с. 60), който позволява динамичното открояване на нейните разновидности – стандарт/субстандарт/нонстандарт – в различните видове дискурси, като по този начин се избягва наивното противопоставяне *правилно – неправилно*.

Втората глава от монографията е посветена на теорията и методологията на изследване на гласовата (речевата) идентичност. Д. Попов разглежда видовете идентичност през призмата на различни научни дисциплини и обръща особено внимание на връзката между идентичност и дискурс, където последният е определен като конкретно речево събитие, „цялостен семиозис, който се осъзнава целокупно като единен и уникален стилос конструктор на персоналната идентичност (самоличност)“ (с. 109). Откроява се ролята на устния модус на дискурса – разговора като типична форма на устната реч и като първостепенен по важност източник на данни за изследователя лингвоперсонолог. Така изложението логично достига и до въпроса за персоналността на човешкия глас. Известно е обаче, че персоналната гласова уникалност се дължи в много голяма степен на индивидуалните анатомо-физиологични особености на говорещия. Ето защо във втората част на своята монография авторът отделя дължимото място и на описанието на говорния апарат и неговото функциониране. Отделено е внимание и на физическите процеси на пораждаване на комплексния звуков сигнал, на основните акустични параметри на звуковата вълна, на подробното описание и класификация на фонационните типове и признаците на качеството на гласа. Авторът се спира специално на изясняването на понятието *тон* в неговите различни употреби, както и на прозодията като обобщаващо понятие, което обединява онези супрасегментни речеви характеристики, чиято реализация е резултат от взаимодействието на честотата на основния тон, интензитета и времетраенето и се проявява в рамките на говорни отрязъци, които са по-големи от индивидуалния речеви сегмент. Категорично е заявено, че изследването на прозодията е неразделна част от лингвистичния анализ.

Третата част от монографията на проф. Д. Попов насочва вниманието към практическото прилагане на теоретико-методологичните постановки, изложени в предходните две глави. Представено е понятието *речев портрет* с неговите вербални, паравербални и екстравербални компоненти. Авторът изяснява същността на речевото портретиране (профилиране), като описва детайлно процеса на анализ за целите на създаването на индивидуален речев портрет на непознато говорещо лице на базата на налична речева проба (аудиозапис). Специално се обръща внимание на разликата между класифициране на говорещия и идентифициране на неговите специфични индивидуални характеристики, което е от изключителна важност например за целите на съдебното разследване.

Д. Попов възприема параметричната векторна схема, предложена от М. Йесен, за илюстриране на сферата на класификация на говорещия, параметрите на която съответстват на трите основни фактора, които играят роля в речевото профилиране, а именно – органични (биологични), социални и езиково-системни (граматически) (с. 186). Основните параметри на схемата – размери на тялото, здравен статус, възраст, пол/джендър, социолект, регионален диалект, чужд акцент, етнолект и роден език, са много подробно обяснени и което е изключително важно – богато илюстрирани с примери, взети от реални експериментални изследвания, които са проведени от автора през последните години с помощта на едни от най-съвременните методи и средства за анализ на реч. При това, примерите са не просто интересни, а и впечатляват със своята актуалност. Един от многото такива примери е сравнението между мъжки и женски джендърен сексолект в българска реклама на автомобили на с. 216: чрез паралелното представяне на звуковите сигнали (осцилограми), интонограмите и спектрограмите на двете изказвания ясно са онагледени разликите в спектралните характеристики, темпото и тоналния диапазон на мъжкия и женския глас.

В края на глава трета Д. Попов е включил „Галерия от речеви портрети в българското говорене“ (с. 242–262), която още веднъж илюстрира изключително богатата вариативност на съвременната българска реч. В галерията от „слухови образи“ авторът представя родното диалектно регионално разнообразие чрез примери на български диалектен иконизъм – екстремни прояви на консонантна палатализация пред гласните *e* и *u* (напр. мек източнобългарски изговор на фразата „Добър ден“ в сравнение с книжовен изговор на същата фраза), *л*-вокализацията, която все повече се превръща от характерен западнобългарски в (семи)стандартен изговорен вариант, някои субстандартни и дори архаични регионални изговори. Галерията включва и интересни примери за иконизъм на чужд акцент и иконизъм в груповите изговорни типове, представен чрез отделни типични прояви на изговор, свидетелстващи за групова принадлежност въз основа на критерии като пола и възрастова идентичност, социален статус, професионална принадлежност и др. Новаторски и особено актуални са и разделите, посветени на иконизма в дискурса на травеститите, или т.нар. джендърен иконизъм на сексолекта (с. 251–254), и на иконизма на младежкия сленг и т.нар. сексолектен „мачо“ изговорен тип (с. 254–256). Д. Попов прави уговорката, че разгледаните от него изговорни типове имат илюстративен характер и не дават изчерпателна представа за многообразието на характерните стилистично-регистрови вариации на живата реч в дискурса (с. 257). В заключение той аргументира предпочитанието си към термина *речев портрет* и към използването на мултимодалния подход за всеобхватен анализ на дискурса.

Важното място на съвременния мултимодален интерфейс в бъдещото развитие на лингвистичната персонология е изтъкнато в заключението (с. 263–267), в което понятието *интерфейс* е допълнително разтълкувано и прецизирано. Акцентира се върху практикоприложния аспект на изучаването на човешкия глас и се очертават редица насоки за по-нататъшни изследвания и тяхното приложение в биометричните анализи за целите на криминалистика-та, както и при разпознаването на реч и на говорещото лице в сферата на постоянно усъвършенстващите се съвременни речеви технологии.

Библиографията, която включва повече от 370 заглавия, представлява ценен справочник на най-значимите изследвания в областта на лингвистичната персонология към настоящия момент и може да служи за отправна точка за всеки, който тепърва навлиза в проблематиката на тази нова научна област.

Монографията на Д. Попов е пионерски труд, посветен на проблемите на лингвистичната говорна персонология като автономна интердисциплинарна научна област. Тя представлява интерес както за езиковеди, психолози, криминолози, специалисти в областта на информационните технологии, така и за неспециалисти, изкушени от комплексния характер на човешката гласова комуникация. Монографията може да служи и за основа на системен университетски курс по лингвистична персонология. Дългогодишните научни интереси на автора в областта на експерименталната фонетика, фоностилистиката, анализа на дискурса и поведението на индивида в режим на стандартна, субстандартна и нестандартна речева употреба по естествен път са го насочили към изследване на някои от най-актуалните въпроси на модерната фонетична наука.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Виденев 1972: *Виденев, М.* Диалектологията и криминалистическото изследване на текст. – В: Социалистическо право, кн. 8, 40–44. [Videnov 1972: *Videnov, M.* Dialektologiyata i kriminalisticheskoto izsledvane na tekst. – In: Sotsialisticheskoto pravo, kn. 8, 40–44.]

Виденев 2007: *Виденев, М.* Идентификация по езика. София, Феней. [Videnov 2007: *Videnov, M.* Identifikatsiya po ezika. Sofia, Feneya.]

Миланов, Михайлова-Сталянова 2012: *Миланов, Вл., Н. Михайлова-Сталянова,* Езикови портрети на български политици. Част 1. София, УИ „Св. Климент Охридски“. [Milanov, Mihaylova-Stalyanova 2012: *Milanov, Vl., N. Mihaylova-Stalyanova.* Ezikovi portreti na balgarski polititsi. Chast 1. Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“.]

Нерознак 1996: *Нерознак, В. П.* Лингвистическая персонология: к определению статуса дисциплины. – В: Язык. Поэтика. Перевод. Сб. Науч. Тр. Москва, Московский государственный лингвистический университет, с. 112–116. [Neroznak 1996: *Neroznak, V. P.* Lingvisticheskaya personologiya: k opredeleniiu statusa distsipliny. – In: Iazyk. Poetika. Perevod. Sb. Nauch. Tr. Moskva, Moskovskii gosudarstvennyi lingvisticheskii universitet, 112–116.]

✉ Доц. д-р Снежина Димитрова
Катедра по англицистика и американистика
ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ 15, 1504 София, България
snezhina@uni-sofia.bg

Публикувано: 30 март 2018